

FAX 36 1 12 14 037

LISZ FERENC EMLÉKMŰZEUM ECKHARDT Mária figyelmébe

GERGELY János

(önéletrajz, 1992)

1911-ben születtem Budapesten és ott éltem le életem első 27 esztendejét. Itt végeztem alsó- és középfokú tanulmányaimat, 1929-ben felvettek a Zeneakadémiára, annak zeneszerzés tanszakára, 1930-ban az egyetem bölcsészeti karára is beiratkoztam magyar-francia szakos tanárjelöltként. Kodály Zoltán vezetett be a népzene tudomány titkaiba. Tanulóéveim során sok minden rámragadt és megtermékenyített, de ezeknek gyümölcseit (ha voltak) csak jóval később arattam le. Tanulmányaim után egy iskolai évet egy magyar vidéki kisvárosban töltöttem, ez volt a "gyakorlóéve". Ezután két évet újra Budapesten éltem, főleg zene tanításból. Akkoriban kezdtem zenei cikkeket írni, zenét alig, szinte menekültem a hangjegyzírás elől, talán mert úgy éreztem hogy fejlődésemben még nem odáig hogy bátran tekinthessek nemcsak hátra, előre is. De volt egy idő amikor először kerictem a tanításról és felre tudtam tenni életem nagy útjára, hogy elzarándokoljak a "művészek Mekkájába", Párizsba. 1938 nyarán értem ide káthónapos vízummal, csak hogy szójjeltnéznek egy kicsit és kipuhatóljam, hogyan tehetnék doktorátust zenetudományból, ami akkor Magyarországon nem volt lehetséges. A két hónapból 55 év lett de a szójjeltnézés még egyre tart. 1938 szeptemberében olyan háborús feszültség szakadt Európára, hogy Párizsban kellett maradnom, mert ha akkor hazatértem, egyhamar nem kerülhettem volna vissza. Beiratkoztam az egyetemre ahol éveken át zenetudományban Paul-Marie Masson és André Pirro, esztétikában Charles Lalo óráit látogattam, vizsgáztam is. Megismerkedtem a Magyar tanulmányi központ (a későbbi Magyar Intézet) igazgatójával, aki mindig nagy jóindulattal tanúsított irántam; ő hozott össze a Magyar katolikus misszió vezetőjével, aki megbízott hogy szervezzem meg a Misszió énekkarát. Megtörtént és kilenc éven át vezettem az énekkart. A háború nehéz éveiben háromszor kaptam tanulmányi ösztöndíjat a francia államtól egy-egy évre. Az egyetemmel párhuzamosan elvégeztem a Gregorián főiskolát, ott kaptam a legtöbbet zenei gondolkodásom továbbvitelére. Részt vettem az ellenállási mozgalomban, a magyar értelmiségiek Phénix csoportjának megalakításában, a felszabadulás után egy ideig a Magyar Függetlenségi Mozgalom központi titkára voltam.

1945-ben nősültem. Feleségem francia, rá és két gyerekünkre vagyok a legbüszkébb, nekik köszönhetem a legtöbbet. 1947-ben felvettem a kapcsolatot szülőhazám új hatóságaival, hivatalosan is kineveztek zenetanárnak a Magyar Ház-i Patronage-hoz és zenei vezetőnek a Magyar Intézetbe. Egyetemi pályafutásom 1949-50-ben kezdődött, az is látszólag véletlenül. Barátomat aki a lektori teendőket ellátta, hazarendelték otthoni beosztásba és megkért, hogy ideiglenesen vegyem át a lektorátust. Az ideiglenes állapot 30 évig

tartott és mint a magyar nyelv és kultúra véglegesített tanára mentem nyugat-
lomba 1979-ben. A 30 évvel 18-at Sauvageot professzor mellett tölthettem, akit
még a pesti egyetemről ismertem. 1956-ban a Magyar Intézet vezetése is rám
hárult a legkritikusabb időkben. Egyedül voltam három éven át, a magyar ha-
tóságoktól semmilyen arányítást nem kaptam, hozzátehetem: szerencsére. Három
évig a magam elgondolása és lelkiismerete szerint végeztem a magyar kultúra
franciaországi megismertetésének keserves munkáját, a mainál lényegesen ne-
hezebb körülmények között és nem egészen eredménytelenül. 1959-ben annyira
konszolidálódtam az 56 utáni magyar rezsim, hogy ki tehettem a szülőmnek. A
franciaoktatásból nem tudtak kirekeszteni hála Sauvageot energikus fellé-
pésének. Még abban az évben a tanítás mellé új munkakört nyertem a Musée de
l'Homme (Néprajzi múzeum) zenei osztályán André Schaeffner mellett (az ellen-
állás idejéből ismertük egymást). Schaeffner és Sauvageot voltak legfőbb
francia pártfogóim; nekik köszönhetem ha vittem valamire a francia tudomá-
nyos és egyetemi életben, és azt is hogy megőrizhettem magyarságomat. Az
egészben az a legfurcsább, hogy franciává kellett lennem ha magyar akartam
maradni. 1966-ban nyertem el a francia állampolgárságot egy évvel azután hogy
megváltam a múzeumtól.

A Musée de l'Homme-ban nyertem a döntő lökést zenei szemléletem kialakí-
tásában. Melllette még elméleti sajon a magyar Lendvai Ernő és az amerikai
magyar Serly Tibor munkái voltak hatással rám.

A Musée de l'homme megnyugtató légkörében végre eljött az ideje hogy eleget
tegyek régi tartozásomnak és elkészítsem doktori munkámat. A doktoriátusom
nyelvészeti volt és 1968-ban nyertem el Párisban, a nagy zene- és magyarság-
tudományi és Strasborg-ban védtem meg 1975-ben. Ugyanabban az évben zenei
folklórkutatásokat végeztem egy kanadai magyar közösségben. 1961-ben alapí-
tottam meg a párizsi Finnugor Társaságot és három évre rá létrehoztam annak
lapját, a ma is fennálló Etudes Finno-Ougriennea-t, így akartam folytatni a
magyar kultúra befogadásáért vívott harcomat.

12 éves korom óta komponálok. Gyermek- és ifjúkori szerzeményeim elkallód-
tak vagy csak töredékes alakban maradtak meg. Sokszor le sem írtam őket, de
emlékezetemben hűen elraktározódtak. Gyakran merítek belőlük. Hogy nagy elő-
deim közt kik hatottak rám leginkább, azt döngsék el a kritikusaim. Újabban
sokat komponálok, bár kevesen ismerek rá. Aránylag gyorsan dolgozom, néha az
az érzésem mintha egy láthatatlan erő vezetné kezem. Ceruzával írok, hogy
könnyebben eltörölhessem szükség esetén, hangszerrel nem szoktam igénybevenni,
legfőleg csak a végén. A felépítésre sincs akkor már gondom, azt általában
korábban végzem el. A zenei gondolatok vagy akkor születnek amikor leírom

ket, vagy az emlékezetemben elraktározott ötleteket használok fel, de elhárítom hogy egy ötlet több műben forduljon elő. Az első megfogalmazás után a művet félreteszem. később újra előveszem és átolvasom. Először javítok rajta ha tudok és van mit. Irtózom a felesleges ismétlésektől és a bőbeszédűségtől, ezért van az hogy az első megfogalmazás többnyire rövidebb a végleges alaknál. Mikor ez utóbbi elkészült, akkor jön a legkeményebb és leghosszabb munka: a mű lemásolása, amit sohasem bírok másra. De megvallom, sok kész művem van melyeknek lemásolására még nem került sor. Mihelyt elkészültem egy művel, sietek azt elfelejteni és ha évek múlva kezembe kerül, meglepetést okoz az alkotófolyamat felidézése. Mikor komponálok nem tudok mással foglalkozni míg el nem készültem vele. De előfordul hogy megakadok, úgy érzem, elvesztettem a mű létrehozásához szükséges belső egyensúlyt; ilyenkor félreteszem és amikor újra előveszem, vagy könnyűszerrel megtalálom azt és vázlatból mű születik, vagy nem és a vázlat vázlat marad. Az előbbi eset az itt bemutatásra kerülő nagybőgő-zongora Szonátájé, az utóbbi a másik műé. A Szonáta nem is szonáta, csak három lazán összefogott darab, címekkel elátva, ami semmiestre sem jelent programzenét, okozati összefüggést sem kell keresni köztük, bár es nincs megtiltva. A mű Montag Lajos barátom biztatására íródott. Az 1. darab valóban vázlat volt és 1969-ben írtam a Genfi tó partján, 69-ben teljesen átírtam, a másik két darab elsőverzióját 65-ben fejeztem be, szintén egy tó partján - Finnországban. 10 évvel később mutattam meg Montag Lajosnak a művet és a nagybőgőszólamot az ő értékes tanácsai alapján javítottam át. Nagy hálám jeléül neki ajánlottam ~~szonátát~~. A szonátaformát nem kell a szó klasszikus értelmében venni, csak annyit jelent, hogy az 1. és 3. darabban két egymással tonálisan összefüggő zenei gondolat váltogatja egymást. Idill, bánat, öngúny örök emberi lelkiállapotok melyeken mindenki áteshet, ami új a műben, az megfogalmazásuk és csoportosításuk.

A Trió ez év tavaszán készült Szentpéteri Gabriella kérésére. Két egymástól el nem határolt részből áll, egy lassabból és egy gyorsabból, az előbbi egy improvizációs jellegű zenei gondolat feldolgozása és továbbfejlesztése, az utóbbi egy 30 évvel ezelőtt papírravetett vázlat ötleteiből táplálkozik. Akkor hegedű-zongora szonátának szántam, de nem tudtam megkomponálni, mert úgy éreztem hogy túl súlyos a zenei anyag két hangszerre, a gondolkaszólam bevezetésével találtam meg az egyensúlyt. A zongora és a két vonóshangszer állandóan ellentétben állnak egymással hangzásban és a tematika elosztásában, nem Bartóki Ellentétek szellemében, mert egy-egy zenei gondolat nincs egy hangszerhez kötve. Formailag a művet Rapszodiának nevezném, Bartók II. Hegedű-rapszodiájának mintájára, de ennek is csak utólag öltöttem tudatára, amiál is inkább mert én itt nem használok klór-témát. Mikor komponálok, igyekszem elkerülni minden epigonizmust, nem gondolok semmilyen követendő példára.

ra és csak később, a revízió során veszem észre milyen tudatalatti indulatok jutnak kifejezésre a zenémben. Sokszor még akkor sem.

Úgy érzem hogy a zeneszerző és általában a művészek a mai kor sémánjai. A szabadságot fejezik ki, a végtelent, a határtalant, véges eszközökkel. Az utókorra bízom annak eldöntését hogy ez mennyiben sikerült nekem.

J. GERGELY

Telephone (33) 1 42 22 1079

ZENEAKADÉMIA
LISZT MÚZEUM